

[illegible]

До становища пос. П. Васильчука, яке є висловом однозгідних поглядів українського громадянства, вважаємо вказаним ще раз зазначити, що насправді невірні є поширені Гравський і Стоцький вісти, немов то писмо до мін. Гравського було підписане в імені всіх українських учених*. В нашому посіданні не лише є заперечення проф. Рудницького і проф. Студинського, але і всіх інших пропозованих членів "Організаційної комісії". Ми не вважали вказаним оголошувати такі заперечення в огляді на генеральне заперечення проф. Студинського. Правда ж, що до-д Стоцький на словах тих ірраціоналістів політиків, але фактом

На болотяному ґрунті.

Ще про справу українського університету.

В останні дні появилася в пресі інтерв'ю м-ра Грабського на тему українського університету в Галичині. Воно є проявом невольного вшехпольського ідеолога.

Залишимося над суттю поглядів м-ра Грабського, бажали ми звернути на одне звернути увагу: В своїй алобі Ст. Грабський

вперто придержується відношенню до українського народу російської чорносотенної термінології, отже постійно говорить про „малоруських учених“, „малоруську культуру й цивілізацію“, „малоруську викладову мову“, „репрезентатива малоруського народу“ а поруч того про „руські політичні чинники“, „згладне співжиття русинів з Поляками“, „руських учених“, „руську університетську науку“, „руську цивілізацію“, „руське громадянство“, і т. н. З подиву гідною премедитацією

м-н. Грабський відмовляє нам нашого національного імені, щоби західну вітку великого українського народу представити як якийсь „Zwischending“, якусь половецьку, сирі етнографічну масу без свого „вчора“ і без свого „завтра“. Поминаємо те, що п. Грабський не лише не є оригінальний, але він є непослідовний. Бо коли офіційна Росія за царських часів, бо коли російська чорна сотня в ім'я урочної єдності „руського народу“ називала нас Малорусами, то вона щонайменше була послідовна. Територію України називали „Малоросією“, а український народ „малоруським“. Але Поляки під проводом і за прикладом Грабських називають Наддністрянщину „Малопольською“, а жителів „Ма-

лоруськи“ — „малоруським народом“. Це вже справді варто отримувати. І хоч нам прикро і незручно, що п. Грабський й інші дослідники Савчиків загартовують наше національне ім'я, то одначе ми не будемо даремно тратити час на полеміку з ними. Всі ті, які намагаються спрямувати нас на шлях ялівих передвоєнних дискусій на тему фікційності, історії, етнографії і т. н., не досягнуть своєї мети. Це шлях для нас давно пройдений і ніяка алоба та провокація не поверне нас на нього.

Цей сам „тріумф“ він оповістив *tribe et orbi* і тепер, після заперечень, вперто вимагає паперового хоругого, зробленого з цього подіктованого листа. Хоч той лист до „Ного Експресу“ важко логічно зв'язати зі справою українського університету, лист наскрізь політичного характеру, м-н. Грабський вперто повторює за Стоцьким (як передтим Стоцький повторював за Грабським), що його написав „у порозумінні, а нішими руськими ученими“. І все — на його думку було би в порядку, якби не українські політичні кола, які не на руку згладне співжиття русинів з поляками. І от ці то чинники відтягнули вчений від участі в конференції, „доки польський уряд не порозуміється з політичними руськими чинниками“. Але очевидно — уряд порозумівався не хоче й не думає, оо — як заявляє м-н. Грабський —

„Мало припущено, що всі ці шкільні справи мають бути вирішені виключно на основі освітніх і цивілізаційних потреб, а не на ґрунті партійно-політичних потреб“.

Польський уряд послідовно придержується цього погляду і послідовно стоїть на занятій становищі.

„Корисне для руської цивілізації вирі-

шення університетської справи залежить від того, як дозволить політичне тіло сплати в гроші громадянство, а в першу чергу серед руських учених“.

Що це значить?

Це значить — ні менше ні більше — тільки те, що м-н. Грабський не баче собі вирішувати університетську справу з українськими незалежними чинниками, лише — навпаки — із залежними, і то від польського уряду взагалі, а від нього самого почасти. Ми шукаємо наших професорів і вчених, одначе вони адебітально є польськими урядовцями або емігрантами. І якраз м-н. Грабський хоче розв'язувати університетську справу з підчиненими собі: тепер або в будучині урядовцями, які по сподіванні й калькуляції вшехпольського ідеолога будуть сплатити під поданням ним тої. Не з умишлятованими представниками народу, не з посланими бачиме порозумітися й вирішувати справу парламентарний міністер, тільки з урядовцями й емігрантами. Ось тут закопано собачу, ось тут є той болотяний ґрунт, на якому може залагати університетська справа. Очевидно, до цього не може й не сміє допустити українське громадянство.

Парламентарний міністер відмахується від політики, найбільше політичний член кабінету даєстає „партійно-політичних торгів“. Чи не чудасія? Можемо вгадати його, що з ним ніхто не буде торгуватися, що про ніяку „партійність“ не може тут бути й мови, що наші вимоги в тій справі є давно спрещтовані й непохитно устійнені.

Зрештою, хто пхнув справу українського університету на політичні шляхи, як не польський уряд взагалі, а п. Глобінський і Грабський зокрема? Хто з політичною метою вніс закон до сейму і хто ухвалив закон з 26. вересня 1922, як не вшехпольці? Хто всунув там найпопулярнішу

в Європі справу українського університету з метою одержати призначення Польщі Сх. Галичини, як не Глобінський і Грабський? Хто в політичних шлях не горлав про цю „благодать“ в Желязі, як не Скішніський? Хто загнав сутю політичну універтуру (лист Стоцького) до цієї справи, як не Грабський?

І нараз та справа, що весь час була і — розв'язується — політичною справою в руках Польщі, має бути „культурно-цивілізаційною“ у відношенні до України, себто має бути вирішувана польськими політичними чинниками в асисти залежних від них українських культурних статистів.

Ні, пане міністре, більше — як хто инчий — ви знаєте дуже добре, що сьогоднішня неважливість справ. Кожна справа, культурна, господарська, фінансова, навіть військова, сьогодні не лише є політичною справою, але навіть партійно-політичною. Так знає ший селт, що навіть польське військо (теоретично найбільше не-політична ділячка державного життя) є сьогодні предлогом партійно-політичних торгів. А що ж говорити про школу — і то високу школу? Хібаж не знаємо, що університет є теж домом партій, хібаж не відомо, що нр. львівський університет є домом вшехпольців, партійних товаришів п. Грабського, а краківський становить стан подання консервативів і т. д.?

На яким саме культурнім і цивілізаційнім ґрунті має спиратися будівля українського університету, про це крім польських політиків і вчених повинні рішати теж українські політики і вчені. Але українські політичні чинники можуть спокійно лишити ці питання українським ученим і професорам; вони бажали вирішити тільки чисто політичні справи, а саме: обсяг українського високого шкільництва і місце осідку поодиноких шкіл.

Парламентарний міністер демократичної республіки, який справді має намір розв'язати справу українського високого шкільництва, повинен їти простодійним шляхом і в тій справі звернутися до парламентарних посіл, перед якими міг бути скликаний і з ініціативи Нар. Віча.

Нац. Собор склався з такого числа членів, яке мали обі палати, вибраних тимчасовим способом. Собор міг розітти найдовше пів року. До важливості його ухвал треба було двох третин голосів. Собор див опрацював конституційні проекти, а остаточно рішення в тій справі виносили провізійно-краєві собори, що склалися з подвійного числа членів краєвих соймів.

Провізійна Собори або приймали двома третинами голосів конституційні проекти Нац. Собору, або їх відкладали. Виконавча влада в поодиноких частинах держави спочивала в руках краєвих правителів, вибраних на три роки Нар. Вічем зокрім кандидатів краєвих соймів. Їх влада в краях менше-більше відповідала владі імператора в державі.

Під оглядом горожанських вольностей проект М. Муравєва своїм вище від „Руської Правди“ (постеж). Він записав горожанам значну свободу, дозволяв на товариства й союзи, забезпечує докладнішу вільність переконань, віри і совісті, не має русифікаторських тенденцій. Проект Муравєва був прийнятий принципом децентралізації, хоч не переведеною послідовно. За те його хвилює є недостатня парламентарної відповідальності міністрів.

Під соціальним оглядом грубо вище стоїла „Руська Правда“. Муравєв зовсім не журився подоланням садиства, не адріація нові істинування, не говорив про до-броду; він був широким права вольностей буржуазії.

Декабристи.

14) В приводу столітніх роковин революції декабристів.

М. Муравєв ділив Росію на кілька канцят провінцій (в ріжних текстах свого проекту ріжно). Кожна провінція мала мати власний сойм, краску управу і мала висилати послів до загально-державного парламенту. Польщу лишив він на окремому становищі, зближеному до чужі.

Громадянські свободи базували він на особистій вільності, свободі преси, товариства і союзов, на незапеченому суданніти з судами присяжних. Зновис він теж стави і ранги, заводив рівність всіх перед правом у справах масткових і особистих та зновис обмеження горожан у відношенні до звання і заняття.

В парламентарний устрій вводив М. Муравєв дві палати: парламент під назвою Народнього Віча і вищу палату — Найвищу Думу. Імператор скликав парламент (обі палати), мав право відложити його засідання на три місяці, мав право вети проти встанов обох палат (себто право відсидати ухвалені законопроекти до повного розгляду; коли обі палати вдруге приймали опростовані імператором законопроекти, то вони автоматично ставали законами), іменував міністри і інших урядовців, був найвищим вождом збройної сили на суші й на морі. Без згоди Нар. Віча імператор не міг рішати про війну і мир, ані відступати інші державні частини державної території; інші трактати міг заключу-

вати за згодою Найвищої Думи (вищої палати). Для здралення заворушень у нутрі держави м-н імператор ужити війська лише за згодою Нар. Віча.

Право виводити війну й проголошувати амністію належало до виключних прерогатив парламенту. Імператор є святою особою, ненарушною й невідповідальною. Всю відповідальність несуть міністри й урядовці. За свої вчинки відповідальні міністри судово. М. Муравєв не допускав парламентарної відповідальності в нинішньому розумінні, т. зв. міністри не мусили уступати на домагання більшості парламенту, якщо вони не зробили судово-карного вчинку. На випадок вилучу імператора за кордон, недуги, смерті або абдикації, Нар. Віче проголошує імператором наступника престолоа або установлює регенцію. В другому випадку регентом стає голова Найв. Думи. Наслідство престолоа переходить з батька на сина, донки є виключені від нього, інші члени царської сім'ї не мають ніяких спеціальних привілеїв.

Нар. Віче (парламент) могло ухвалювати тільки звичайні права; права основні (конституційні) належали до спеціального зібрання. Отже компетенція Нар. Віча розтягалася на правні кодекси, закони, що торкалися організації урядових установ, війська, фортець, звіткових прав, податків, позичок, засобів комунікації, шатримки промислу, добродуру горожан, науки і мистецтва. Одначе Нар. Віче не могло ухвалювати законів про обмеження особистої свободи, свободи навчання, наук, мистецтва і т. н.

Нар. Віче мало теж значні права у відношенні до краєвих соймів; воно могло їх розв'язувати за переступленням обсягу компетенції та розписувати нові вибори. Нар. Віче вибирало правителів поодиноких частин держави, в руках яких спочивала краєва виконавча влада. Нар. Віче обвинувачувало міністрів і вищих урядовців, але судила їх Найв. Дума. Ця остання контролювала закордонну політику уряду, маючи право перевіряти всі тайні документи. Бюджетові справи рішало Нар. Віче. Дума могла пропонувати тільки деякі зміни за згодою нижчої палати.

Члени Нар. Віча (посли) були незаймані; зрештувати їх можна було лише за державну зраду, урядові не могли бути послани. Члени Найв. Думи вибирали краєві сойми, члени Нар. Віча горожан безпосередньо. Вибірний ценз горожан був досить високий, через що значну частину горожан усувано від політичного життя.

Компетенція краєвих соймів була невелика. Вони могли ухвалювати податки на ріжні потреби краю (провінції), а саме на консервацію і будову шляхів, каналів, публичних будівників, на школи, освітньо-культурні заведення і т. н., могли теж ухвалювати деякі адміністративні закони. Таким чином краєві сойми користувалися самостійністю тільки в обсягу господарства, адміністрації й культури; їх законодавча влада була зведена в нівець. Краєві сойми мали ще право ставити пропозиції Нар. Вічу на скликання Національного Собору для зміни конституції, але Нац. Собор

(Додатковий білд)